

CUVÎNT ÎNAINTE

Personalitatea luminoasă și creatoare a Profesorului Dumitru Irimia (1939-2009) este reflectată de o bogată activitate științifică, împlinită nu doar prin elaborarea de note, articole și monografii, ci și prin editarea de volume, organizarea de evenimente științifice naționale și internaționale, realizarea de traduceri din operele unor autori îndrăgiți și participarea activă la viața spirituală a comunității culturale românești, în calitate de publicist.

Cele mai apreciate și mai des invocate dintre volumele omului de știință, *Limbajul poetic eminescian* (1979), *Morfo-sintaxa verbului românesc* (1997), *Introducere în stilistică* (1999) și *Gramatica limbii române* (1997, cu ediții revizuite și adăugite în 2005 și în 2008), demonstrează că exactitatea, complexitatea și rigoarea sînt între elementele care asigură statornicia unei viziuni coerente și profunde asupra dinamicii relațiilor în care se înscriu faptele de limbă aflate în atenția cercetătorului. Nu este, însă, mai puțin important să se știe că finețea argumentativă, claritatea categorială și subtilitatea interpretativă sînt atribute ale unui profesor cu har, care a știut să transmită că limba este un *a fi* al omului în lume. La fel de semnificativă este și sîrguința cu care învățătorul-om de știință a simțit – prin puterea exemplului personal – să îndemne discipolii și colaboratorii să se implice în dezvoltarea unor proiecte comune, mărturiile cele mai elocvente fiind trei dintre actele culturale cu cel mai mare ecou în conștiința comunității academice și nu numai: seria de conferințe naționale *Limba română, azi, Colocviul Național Studențesc „Mihai Eminescu”* și *Dicționarul limbajului poetic eminescian*.

Despre însemnele valorii nu vorbesc doar contribuțiile științifice ale lui Dumitru Irimia, ci și oamenii care l-au cunoscut și i-au prețuit înălțimea și limpezimea gândurilor, firea discretă și hărnicia vecină cu sacrificiul de sine. Premiile, distincțiile și titlurile onorifice acordate de-a lungul carierei dau seamă despre personalitatea unui om care a avut pe deplin conștiința că un cărturar trebuie să fie deopotrivă păstrător de tradiție și deschizător de căi.

Cursul de lingvistică generală pe care Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași îl repune în atenția celor interesați de teoria și practica limbii în general, și a limbii române, în particular, este o lucrare cu un destin mai aparte. Tipărit în 1978 ca manual universitar, volumul a circulat mai ales ca sinteză didactică, de uz intern, fiind adresat în primul rând studenților de la Facultatea de Filologie a Universității ieșene. Rostul său era, fără îndoială, de suport pentru activitățile de curs și de seminar, după cum o dovedesc zecile de sublinieri și de însemnări manuscrise făcute de studenți pe marginile paginilor din diversele exemplare păstrate în biblioteci. Aceste *marginalia* oglindesc relația cu forma și conținutul prelegerilor, punctele de interes supuse dezbaterilor, obiectivele disciplinei și orizonturile de lectură asumate atât de profesor, cât și de studenți.

Una din trăsăturile importante ale cursului este *actualitatea* în raport cu stadiul cercetărilor din lingvistica generală a anilor '70. În perioada 1972-1974, Dumitru Irimia a reușit, în ciuda unor piedici știute de puțină lume, să obțină dreptul de a preda în străinătate, ca lector de limbă și literatură română, la universitățile din Torino și Milano. A fost o etapă fertilă pentru formarea omului de știință interesat să cunoască achizițiile moderne și valoroase din științele limbajului. Din perioada amintită datează, cel mai probabil, lectura unor lucrări de referință, care, la timpul respectiv, fie nu erau de găsit în bibliotecile românești, fie aveau o răspândire foarte limitată în spațiul cultural românesc. Aproape nimic nu a fost trecut cu vederea. Interesul pentru cercetările de fonetică experimentală și fonologie, observarea progresului înregistrat în dialectologie, urmărirea studiilor de psiholingvistică și sociolingvistică, deschiderea către interpretările de factură semiotică și pragmatică, familiarizarea cu analizele de tip cantitativ și cu eforturile de a contura o lingvistică

computațională și cunoașterea temeinică a contribuțiilor științifice din arii de cercetare tradiționale, precum gramatica și lexicul, sugerează că una din preocupările majore ale Profesorului Irimia a fost de a lămuri studenților continuitatea de idei și de preocupări între lingvistica românească și cea internațională. Tot prima ediție a *Cursului de lingvistică generală* pune în lumină un alt țel formativ important, acela de a-i îndruma pe studenți să-și exerseze judecata critică, descrierea momentelor însemnate din dezvoltarea lingvisticii generale și românești fiind prilejul de a arăta că orice act de analiză a faptelor de limbă este un proces viu și roditor, nu o decupare mecanică a unor eșantioane de realitate. Spiritul critic care străbate lucrarea este, așadar, o provocare menită să trezească atenția și să incite la dezvoltarea facultăților de cunoaștere și de judecată. Selecția tematică, tehnicile argumentative de explorare a conceptelor operaționale și modalitățile de expunere a informației converg către încurajarea recepției active, problematizante.

O altă particularitate a lucrării este *noutatea*. Se poate chiar afirma că noutatea ține atât de bogăția de concepte și idei pe care cursul o propune, cât și de tendința evidentă de a înălța un edificiu argumentativ prin care să transpară o viziune științifică unitară. Dacă noutatea ideatică este rezultatul lecturilor rodnice, noutatea argumentativă trebuie înțeleasă ca realizare a unei concepții științifice cristalizate și durabile. Astfel, unele din problemele centrale ale teoriei limbii, precum originea și evoluția limbajului omenesc, raportul om-limbă-lume, natura semnului lingvistic, identitatea și acțiunea funcțiilor limbii și ale actului de comunicare, legăturile active între limbă și societate, pe de o parte, și între limbă și individualitatea creatoare a vorbitorului, pe de altă parte, sînt integrate într-o concepție organică în care primează considerarea limbii ca sistem de sisteme, relația de tensiune între funcțional și expresiv în limbă și autonomia estetică a limbajului poetic, interpretat ca pătrundere a limbii în sistemul artei, prin convertirea funcției de comunicare în funcție poetică. Altfel spus, firul călăuzitor al demersului interpretativ este reprezentat de observarea înscrierii faptelor de limbă în trei perspective: funcțională (sistemul lingvistic), expresivă (sistemul stilistic) și estetică (limbajul poetic). Aceste dominante sînt, de altfel,

examineate și rafinate în contribuțiile majore, ceea ce arată că în cursul de lingvistică generală sînt schițate, pregătite, anunțate elementele de reper ale prelegerilor de gramatică, stilistică și poetică pe care Dumitru Irimia le-a ținut la Facultatea de Litere a Universității din Iași vreme de peste patru decenii.

Dacă *actualitatea* și *noutatea* recomandă cursul ca lectură aducătoare de beneficii, nu mai puțin semnificativă se dovedește *perspectiva originală* adoptată de autor. În acord cu standardul cercetărilor de factură structuralistă și funcțională, domină punctul de vedere sincron, aspect justificat, în primul rînd, de rostul lucrării (instrument ajutător pentru studenți) și, în al doilea rînd, de tradiția descriptiv-structurală asumată de profesor. Totuși, componenta evolutiv-comparativă joacă rolul principal în expunere, mai cu seamă în lămurirea conceptelor operaționale de bază. Fiecare concept este înscris într-o istorie culturală, prin remarcarea notelor interpretative specifice autorilor menționați sau perioadelor avute în vedere. Acest demers expozitiv este amplificat prin evaluarea critică a conceptelor de bază, astfel încît beneficiarul prelegerilor sau al lecturii să dobîndească atît o imagine cuprinzătoare asupra fenomenelor analizate, cît și un punct de vedere care să îi faciliteze studentului orientarea critică în lecturile individuale.

Retipărirea *Cursului*, în 1986, a echivalat cu o mai mare apropiere de o variantă definitivă, care să depășească cadrul relativ limitat al uzului studentesc și să devină o lucrare adresată unui public mai larg. Mărturiile dorinței de a modela manualul universitar într-un volum destinat tuturor celor interesați de problemele lingvisticii sînt noua sistematizare a prezentării, care, fără a fi radical diferită față de materialul tipărit în 1978, este ordonată în spiritul unei sinteze orientate spre descrierea configurației structurale a limbii și a legăturilor ei cu realitatea, lărgirea bazei bibliografice a lucrării și rafinarea interpretativă, prin eliminarea unor pasaje considerate de autor de mai puțină importanță în raport cu tonul general al *Cursului*, prin reformularea unor secțiuni considerate, probabil, generatoare de confuzii ori de ambiguitate și prin lărgirea unor fragmente considerate de maximă importanță pentru înțelegerea ansamblului.

O nouă versiune a *Cursului de lingvistică generală* ar fi însemnat, probabil, lărgirea interpretărilor și a referințelor bibliografice, concomitent cu aducerea la zi a stadiului cercetărilor în domeniul științelor limbajului și dezvoltarea interpretărilor în convergență cu viziunea consolidată în celelalte lucrări considerate încheiate, după standardele calitative înalte ale autorului. Din păcate, timpul și lucrul asiduu la alte proiecte nu i-au mai dat Profesorului Irimia răgazul necesar întoarcerii la una din primele lucrări ale Domniei Sale. Ne revine nouă, discipolilor și colaboratorilor, sarcina de a scoate opera, în întregimea ei valorică, în lumina nouă și proaspătă a tiparului, astfel încât uitarea să fie neputincioasă în fața Ideilor.

Ioan Milică